

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, dne 1. Julija 1938.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštnočekovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadruga tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Zamisel strnitve narodnih sil

1.

Tri slovenske revije so se prav v zadnjem času pobavile z zamisljo strnitve narodnih sil. Dogodki, ki so se izvršili v mednarodnem svetu, dajejo razpravljanju v tej smeri svoj poseben poudarek, in glede na važnost vprašanja so vse tri revije svoje misli postavile na uvodna mesta.

»Sodobnost« je v svoji 4. številki objavila uvodnik »Za skupnost slovenskih tvornih sil« avtorja D. D. Pisec je mnenja, da slovenski kulturni delavec kljub nedvomnim dejanskim uspehom še ne čuti zadosti nujno nekih posebnih pravnih obveznosti do vsega dogajanja, do sodobnega boja za ohranitev kulturnih vrednot. V času potrebne obrambe prvin slovenske kulture v našem kulturnem življenju še zmeraj vlada malomeščansko ozračje anarhične razkositosti, razbitosti in nesmotnosti. V tem bi se prav krilo nerazumevanje stvarnih nalog našega časa, potrebe sestavnega načrtnega dela. Proti nasilni vistosmeritvi, ki naperja svojo ostrino na korenine slovenstva, je treba postaviti neko prostovoljno vistosmeritev na osnovah, iz katerih tudi na drugih odsekih narodovega življenja polagoma raste njegova obrambna skupnost. Taka vistosmeritev pa ne more biti le proizvod osamljenih posameznikov ali skupin, temveč le organizirano dejanje, na podlagi skupnega in načelnega zastavljanja vprašanja. Slovenski umetnik ne sme biti zadnji, ki šteje kot oblikovalec narodne skupnosti, moral pa bi, kolikor to čas zahteva, da se mora dejavnost kulturnega delavca politizirati, od politične dejavnosti sprejeti načelo organiziranosti in smotnosti. Pisec se vprašuje, kaj je že storjenega in kaj je treba še storiti glede zbiranja slovenskih kulturnih delavcev v enotno obrambno fronto slovenske kulture? Ker so drugod tudi kulturni delavci dali pobudo za ustvarjanje vsenarodne skupnosti, je potrebna tudi pri nas koncentracija sil na širši osnovi, ob popolni izločitvi nevažnih, da celo škodljivih pomislekov, ki so že tolikokrat zavrli skupno delo.

»Dejanje« je v svoji 4. številki objavilo uvodnik »Poziv vsem Slovincem«, v katerem ugotavlja, da smo v življenju slovenskega naroda prišli do trenutka, ko se razna njegova vprašanja združujejo v eno samo ogroženost. Iz dosedanjih razmer izvira dejstvo, da z zgolj univerzalno in neslovensko izobrazbo ne vidimo stvarnih nalog v vsem njihovem obsegu in si zato ne moremo ustvariti suverene narodne zavesti, ki bi jasno in stalno spoznavala svojo edinstveno slovensko usodo. Pojavile so se zdaj v nevarni uri samogibne kretnje odpora in obrambe. Zato je ob tem vitalnem gibu potrebna nova ureditev slovenskega duha, ki naj se izvrši s pristajanjem na vsem skupne vrednote in načela. Revija poziva Slovence k narodni skupnosti z željo, da bi ta poziv razumeli predvsem tisti Slovenci, ki odločajo v današnjem gospodarskem, političnem in kulturnem življenju.

V »Ljubljanskem zvonu« (3.-4. številka) je objavil urednik Juš Kozak uvodnik z naslovom »Pred dejstvi«, v katerem ugotavlja, da nas po dvajsetih letih obtežujejo dokazi, da nismo utrdili slovenske zavesti in volje, da smo jo celo oslabili. Živeti v narodni državi pa pomeni, da mora narod iz sebe, iz svojih želja in potreb razumeti in postavljati vprašanja države. Postaviti je treba živo stavbo slovenske kulture, da bo narod prežet z voljo, živeti slovensko duhovno življenje in tudi žrtvovati zanj. Iz narodne zavesti moramo narod vzgajati k državni zavesti. Večje odgovornosti kot danes, odkar se je v nas prebudila narodna zavest, še nismo nosili. Ne gre le za to, da ohranimo dediščino posesti, da prebudimo narodno in državno zavest, ustvariti moramo na svojih tleh z vsemi napori in dejavnostjo pogoje za stavbo občečloveške kulture v obrambo vseh pravic človeškega dostojanstva. Le globoke npravstvene vrednote dajo človeški skupnosti moč, zoperstaviti se velikim dogodkom.

2.

Namenoma smo podali misli teh aktualnih uvodnikov v obširnejšem doslovnem izvlečku, ker je slovenska dnevna publicistika skoraj molče šla mimo njih, da s tem aktualnost teh živih misli nehote tem bolj podčrta, če sicer pozna in omenja v svojih predalih le tiste revije, ki so ji svetovnonazorsko blizu.

Vendar pa je misli zgornjih uvodnikov povzela idejno kaj malo blizu jim stoječa slovenska revija, to se pravi revija v slovenskem jeziku »Misel in delo«, ki v svoji zadnji 4.-5. številki skoraj doslovno ponatiskuje omenjene tri uvodnike in jim v svojem uvodniku »Narodna koncentracija« dodaja svoj komentar. Uvodnik ugotavlja sedanje duhovno razpoloženje našega naroda, ki ne ustreza zahtevam velikih časov, da narodna volja ni tako trdna in enakovrstna, da bi mogla uspešno zaježiti grozečo poplavo tujih valov, da nam torej preči nevarnost, da znova samo pasivno preživimo presnavljanje svetovnih sil.

V nadaljnjem revija polemizira z zgoraj navedenimi izvajanci slovenskih kulturnih delavcev in ugotavlja, da se mora samoslovensko strnjenje v enotno voljo in istosmerno hotenje nujno izpolniti z duhovno osreditvijo vseh Jugoslovancev. Ta polemična izvajanja so taka, da moramo spregovoriti o njih.

Če trdi »Misel in delo«, da je gledanje na slovensko narodno vprašanje pomanjkljivo in neenotno, ji ta trditev ne nudi nikake opore za to, da bi v sedanjem času posmehljivo zadevala ob življenjsko važna slovenska narodna vprašanja s primerom nekih razkrajajočih literatov, ki se po svoji kulturi in miselnosti čutijo bliže tujcu nego domačinu, v samomorilnih trenutkih pišejo o ponosu narodne smrti. Prvo, kar je pri vsakem nadalj-

njem razpravljanju o nujnih sodobnih slovenskih vprašanjih potrebno, je opredelitev načelnih stališč in dostojno upoštevanje miselnih osnov tistih strani, ki jih čas sili k osreditvi. Če trdi »Misel in delo«, da je stališče slovenskih izobražencev »že dolga leta predmet žolčnih, včasih zagrenjenih, pretiranih, nikdar pa realnih razprav o narodnih potih in ciljih«, strelja s tem preko cilja in onemogočuje vsako stvarno razpravo o predmetu že vnaprej, dokler pusti veljati kot realno razpravo le svoje trditve umišljenega jugoslovenstva in jo podkrepljuje s tem, da v vsem svojem uvodniku niti enkrat ne omenja slovenskega naroda kot slovenski narod, temveč mu moli v člane kot slovenska veja.

»Misel in delo« ve za razprave o narodnih potih in ciljih, ne ve pa izpregovoriti o njih tako, da bi dokazalo njih zmotnost in pogrešnost, ne pa da bi samo pavšalno obsojalo in ironiziralo. Ob vseh zmedah zadnjih let si je mogla slovenska misel priboriti toliko upoštevanja in toliko osnovanosti, da more služiti kot podstava za nadaljnje razmišljanje o slovenski narodni bodočnosti. Ekstremna ni, ker temelji v vsem narodnem bistvu, je pa dejstvo, ki živi in ki bo prej ali slej našlo primeren realni izraz v slovenskem državnopravnem stališču. Želeti bi zato le bilo (ako je to še potrebno), da tista stran, ki se čuti po izrodkih dejavnosti jugoslovenstva v zadnjih letih sicer prizadeta, sama pa hoče nuditi nekaj drugega in boljšega, to utemelji in dokaže. Morda bodo tudi tiste žolčne zagrenjene in pretirane razprave nudile dovolj snovi, da se izpodbije tista misel, ki je v velikanski večini Slovencev danes utemeljena in živi svoje živo življenje. Za »Misel in delo« je tu hvaležno polje dejavnosti za stvarnejše razprave o slovenskem vprašanju...

Za zdaj je ugotoviti le to, da bi ne bilo nič bolj zmotno in tudi pogubno, kakor misliti na to, da dopušča sedanji položaj kakršen koli umik s položajem, na katerih se je v zadnjih 20 letih utrdila slovenska misel in zavest.

Zakaj mora naš človek po svetu?

Pod tem naslovom prinaša »Sobota« dopis iz Prekmurja, v katerem je nanizana vrsta vzrokov, zakaj mora velik del Prekmurcev z doma, pa si v tujini služiti kruh. Ne da bi kazal dopis naravnost na krivce, ali morebiti prav zaradi tega, je ves dopis ena sama obtožba nacionalnega unitarističnega sestava. Kar s prstom bi se lahko pokazalo na vzročno zvezo med revščino našega človeka sploh in prekmurskega posebej in med bohotno ljuljko jugoslovenarstva.

Sicer pa berimo:

Vendar pa moramo biti na jasnem o vzrokih izseljevanja, če hočemo najti pravo pot rešitve.

Kmet v Kušanovcih, občina Križevci v goričkem Prekmurju, mi je pravil: Imam 18 plougov zemlje, plačam 1700 din davka, hiša in hlev sta vsa lesena in slamnata. Trije so šli v Francijo. Seveda, doma nimajo drugega kot delo, hrano in šmarnico. Drugi pa služijo denar. En sin, ki je oženjen v drugi vasi, je pustil svoje posestvo in šel v Francijo; svojo kočjo ima podprto s koli, da se mu ne podre. Dva otroka pa je poslal meni in stari, da ju rediva. Pri nas zemlja daje delo za vse leto, hrano še tudi, toda za obleko in drugo nič ne ostane. Jaz sem navajen revščine, pa sem tudi že star, da nikamor ne morem. Otroci pa nočejo biti raztrgani in samo doma, v tesni koči, kjer je ena sama soba. Iz naše vasi je šlo prav vse, kar je najbolj nujnih za delo je ostalo doma. Tako se skoraj povsod starci ubijamo s to ilovnato zemljo. Na zimo se bodo pa vrnili otroci. Če bodo kaj denarja prinesli, bo že šlo čez zimo.

Tako je povsod v Prekmurju, na Ravenskem in Goričkem: mladina je na tujem, ker ni doma zaslužka, ker ni tovarn ali javnih del, zemlje pa je malo.

V Bratonicih, občina Beltinci, sem govoril z mladim fantom. Pravi, da ni imel denarja, da bi šel v Nemčijo. Nad 1000 din je treba za vožnjo. Bridko je, je rekel,

iti služiti kruh v tujino. Rad ostane doma, če je količnik zaslužka. Sedaj se uči za šoferja.

Fant iz Petajncev, ki je že bil v Franciji, Nemčiji in Banatu, mi je povedal, kako zasluži mlad človek iz Prekmurja ali iz Slovenskih gorici:

Če delam doma, nimam nič, niti za cigarete. Še za obleko moram sam gledati, ker stari ne morejo dati. Kar pride jeseni denarja za žito, gre za davek, za dolg itd. Čez leto pa malo pride. 30 jaje je za 10 din, surovo maslo po 14 din kilogram. Lesa ne prodajamo, ker raste samo jelša in vrba ob Muri. Če grem preko Mure kopat v gorice, zaslužim 8 din na dan za 12 do 14 urno delo. Na Belju (v Bački) zaslužijo letos po 15 din na dan. V Franciji plačajo 300—450 frankov in hrano in je delo 10 urno. Prvi kosci na Belju zaslužijo v sezoni do 4000 din, ampak dela od noči do noči. V Nemčiji zaslužijo 70 do 80 mark na mesec in hrano. Toda hrana je slaba; dela se od 6 zjutraj do 7 zvečer, tudi če je dež. Gredo pa vsi daleč na sever, do Kiela in Königsberga. Kdor nima denarja in ostane doma, hodi delat kmetom za samo hrano in morda za en ogon njive. Kmečki sinovi pa so večinoma vsi odšli.

Šel sem prejšnjo nedeljo skozi Kamenščak nad Ljutomerom. Krasna lega, vino sladko in prvovrstno, lepo sadje, vse v cvetju. Pred viničarsko hišo vrh vinograda je stal otrok lačnih oči, raztrgan in suh. Tole je bil najin razgovor: »Kaj delaš, fantek?« — »Nič!« — »Kje pa so ata?« — »Kopajo v gorici.« — »Kje so mama?« — »So šli h gospodovim koruze prosit, ker nimamo nič jesti.« — »Si lačen?« — »Ja!« — Dal sem mu svojo malico, pa še denar. Nič ni znal reči, zgrabil je in bežal v hišo.

Iz male vasi (50 hiš) Hrastje iz kapelske fare je odšlo 37 fantov in deklet v Nemčijo. Nimajo kam iti doma, ne v tovarno, ne učit se obrti. Ostaja jim samo delo na njivi in v gorici. Pa gredo rajši drugam, čeprav jih doma pogrešajo.

»Tako moram delati, da bi še po kolenih ne mogel hoditi.« mi je pisal fant iz Nemčije že lani. In vsi pravijo: Če bi imeli doma zaslužek in bi tako delali kot moramo delati na tujem, bi dobro shajali in denar bi imeli.

Letos je zadela ravensko Prekmurje velika nesreča s poplavo. Na Gornjem Štajerskem so se utrgli oblaki, ki so povzročili naraščanje vode. Mura je preplavila vse vasi od Petajncev do Dokležovja in Veržeja. Vsa setev je uničena, trava vsa blatna, ceste raztrgane. Ljudstvo nima kaj jesti. Živina muka po vaseh, ker ni mrve. V Dokležovju in okolici je voda podrla 20 hiš in hlevov.

Opazovalec

† Joza Abram

Zdi se nam, da je dolžnost našega lista, da se spomnimo nenavadnega kulturnega delavca, kakršni so med nami tako redki.

Kot višjegimnazijec se je seznanil z Janezom Ev. Krekom, rasel ob njem in se razvil v najboljšega njegovega učenca, ki je povsod oral globoke brazde in sejal vanje Krekovo seme vsestranske prosvete.

Bil je zgleden duhovnik, ki ni nikogar odbijal, pač pa vse pridobival, najrajši najbolj zapuščene in zanemarjene. Prav posebno je ljubil mladino; vzgajanje v šol in izven nje mu je bila prava srčna zadeva.

Pokojnik je še kot srednješolec in bogoslovec priobčeval pesmi in globoko zajete članke v »Vrtcu«, »Dom in svet«, »Zori«, raznih goriških in ljubljanskih listih. Zanimal se je za vso slovensko književnost, zlasti za malorusko in posebej Ševčenka ter nam podal zgleden prevod njegovih »Kobzarjev« in »Ilajdamakov«. Pisal in pesnil je dalje in prav do zadnjega. Opisal nam je v »Planinskem vestniku« svojo ljubljeno Trento, kar je mogel takrat izčrpan od vseh strani, zgodovinske, zemljepisne, gospodarske in družabne. Bajko o Zlatorogu je po svoje predelal in spravil na oder kot ljudsko igro, ki so jo z velikim uspehom igrali že pred vojno v Gorici in na Jesenicah, po vojni pa v Ljubljani na Ljudskem odru, pred letom v Trnovem. Po vojni je zalagal s tehničnimi spisi »Goriško stražo«, »Mladiko« in »Goriško Mohorjevo družbo«. Gotovo je v njegovih ostalinah še mnogo rokopisov, godnih za objavo.

V Trentu se je navdušil za naše gore in gorel zanje do smrti, saj je še tri dni pred smrtjo snoval načrte za letošnje izlete. Pa ne samo kot uživalec in opisovalec gorskih krasot je Trentar postal znan, marveč tudi kot pionir Slovenskega planinskega društva, ki je po Triglavskem pogorju na goriški strani ustanavljal postojanke, delal pota in reševal vrhove pred grabežljivim tujcem, prav tako, kakor njegov prijatelj doški župnik Jakob Aljaž na kranjski strani. V zapiskih SPD v predvojni dobi se blešči Abramovo ime in požrtvovalno delo.

Pokojnik je bil tudi v vseh duhovniških službah žilav in vztrajen delavec, ki je z vso vneto zagrabil za vsako delo in ga izvršil kljub oviram. Povsod je ustanavljal izobraževalna društva, največ iz svojega snoval lepe knjižnice, in vedoč, da ni prosvete brez stvarne podlage, ustanavljal gospodarske zadruge tako čvrsto, da so preživele njegove ustanove stiske hudih časov. Po pravici slovi njihov ustanovitelj kot zgleden zadružnik, ki ni doživel poloma.

Za javno življenje se je vsekdar živahno zanimal, a v javne zastope se ni dal voliti, pač pa je odločno podpiral z vsem svojim vplivom vsako gibanje za slovenstvo in ljudskost.

Kot človek je bil izreden dobričnik. Na zunaj včasih kraševsko grčav, a vedno in povsod otroško dober in predober, zlata duša z odprtim srcem in odprtimi rokami vsakomur, tudi nasprotniku.

Umrli je sredi dela. Prišel je iz Gorice v Ljubljano, da uredi zamotane zadeve svoje župnije in župljanov, nastale v povojnih zmedah, ki so mu prizadele toliko dela in skrbi. Na dan počitka, v nedeljo 19. junija, je šel k Sv. Križu na grobove velikih znancev in prijateljev, predvsem svojih velikih zglednikov, Janeza Evangelista Kreka in nadškofa Antona Bonaventura Jegliča. Isti večer je v družbi prijateljev veselo snoval načrte za prihodnost. V ponedeljek je obolel, v torek mu je postalo huje, v sredo 22. junija tega leta zjutraj je nagloma umrl za Krekovo boleznijo, v petek 24. junija tega leta je legel pri Sv. Križu v Ljubljani pod rušo med Krekom in Jegličem. Kakor bi bil slutil...

Bog daj nam Slovincem kaj več tako vrlih mož, kakor je bil pokojni Trentar — Krekovec Joza Abram!

DRAB

† Andrej Gaberšček

V četrtek 23. rožnika tega leta je umrl nepričakovano v Ljubljani, kjer je preživel zadnja leta, goriški politik, časnikar, založnik in tiskarnar Andrej Gaberšček. Rojen je bil 26. listopada l. 1864. v Kobaridu. Zadnja desetletja pred svetovno vojno je bilo Gaberščekovo ime v tesni zvezi s političnim življenjem goriških in vseh primorskih Slovencev. Bil je začetnik tako imenovane narodno napredne stranke na Goriškem in njen vodnik, bil je tudi

Vsa nesreča, ki se vsako leto ponavlja, bi se dala odpraviti z regulacijo Mure in izgradnjo nasipov. Ti so bi imeli delo in na tisoče hektarov rodovitne zemlje bi se pridobilo za obdelovanje.

Tretji dan poplave je pripeljal do Radgone poseben vlak z Dunaja živila in krmo za poplavljenca na nemški strani. Na naši strani pa se je četrty dan poplave sestavila komisija, ki naj oceni škodo....

Torej, da vemo: ljudje ne gredo na tuje z veseljem, iz radovednosti in narodne nezavednosti, ampak zato, ker morajo, ker doma primanjkuje sredstev za življenje.

poslanec v goriškem deželnem zboru, ki bi imel danes, če ne bi bilo svetovne vojne, gotovo že slovensko večino, prav tako kot je bil tudi občinski svet mesta Gorice že slovenski. Gaberščekov politični nasprotnik Anton Gregorčič, s katerim je prej Gaberšček do leta 1899. sodeloval, je imel za prebuditel Slovencev na Goriškem in v Gorici brez dvoma zaradi stvarnega in praktičnega dela v šolstvu in gospodarstvu več zaslug kot Andrej Gaberšček, kar so dobro vedili tudi Italijani, ki so celo to v svojih listih pripoznavali. Bil je predvsem neugnan agitator in časnikar. Dr. Henrik Tuma, ki se je v začetku pridružil Gaberščku, se je kmalu ločil od njega. Gaberšček, ki je bil prej ljudskošolski učitelj, je ustanovil že leta 1893. v Gorici »Goriško tiskarno«, leta 1898. pa tiskarno tudi v Pulju. Izdajal in urejeval je »Sočo«, izdajal je »Primorca«, »Adriatische Post« (v Gorici in Pulju) itd. Resnične zasluge za slovenstvo si je pa Andrej Gaberšček pridobil s tem, da je ustanovil in zalagal »Slovensko knjižnico« (186 zvezkov), »Salonsko knjižnico« (13 zvezkov), »Knjižnico za mladino« (24 zvezkov), »Svetovno knjižnico« (11 zvezkov) in »Talijo« (25 zvezkov) in še dosti drugih knjig. Andrej Gaberšček je bil pred svetovno vojno najbolj podjeten slovenski založnik in bi brez njega marsikakšnega v resnici potrebnega prevoda pa tudi izvirne knjige ne imeli. S svojimi izdajami je širil slovensko knjigo predvsem med goriškimi in primorskimi Slovenci, pa tudi po vsem drugem slovenskem ozemlju. Gaberšček je bil tudi med ustanovitelji Slovenskega časnikarskega društva, ki je bilo ustanovljeno leta 1898. v Pragi. Dopisoval je v češke in ruske liste. Pred svetovno vojno je bil interniran in pozneje leta 1917. konfiniran na Dunaju, kjer je dalj časa tudi še po letu 1918. ostal. Andrej Gaberšček je čutil po slovensko tudi zadnja leta pred smrtjo in je bil v srcu slovenski človek. Pokopan je bil pri Sv. Križu v Ljubljani 25. junija tega leta.

Zastava

Zastave so simboli naroda, in narodi, ki se sebe odločno zavedajo, jih časte, kakor gre narodnim simbolom. So pa narodi, ki so zaradi zastave večkrat v zmedi, tem bolj, čim bujše nastane zmeda druga v drugo se prelivajočih barv. Kdor se spomni nekdanje ruske zastave, bo potrdil, da je bila docela slična slovenski po razporeditvi treh barv. Svoje dni so napovedali poseben zakon o zastavah, kajti pokazala se je potreba, da se več vrst zastav zakonito zaščiti. Zdaj tega zakona še ni, tako da bi človek sodil, da zavisi dovoljena razporedba barv od napovedanega zakona. Slovenska zastava je namreč tako redka, da meni človek, koder jo zagleda, da vidi le staro rusko zastavo kot redkost.

Tako nekako je modroval prijatelj, ki sem ga v sredo našel ob opazovanju slavnostnega spreveda. Še kasneje sem opazil, da mož šteje na prste slovenske zastave. Komaj da je dvignil palec, ko sva zagledala slovensko kmečko ohcet, prsti pa so se pobesili, ko je šel mimo vojvodski prestol z Gospe svete in »Ilirija oživljena«. Ne bil bi mu verjel, ako bi sam ne gledal in videl, da je resnično. Ako že Argonavti gredo brez slovenske zastave, mi je umljivo, slovensko kmečko ohcet pa si ne morem zamisliti drugače kot slovensko s slovensko zastavo. Prav tako je vojvodski prestol slovenski simbol, ki mu v prvi vrsti gre slovenska zastava, če že ni nujno, da na stadionu vihra slovenski simbol.

Prijatelj je nehal šteti, ko sem ga potolažil, da naj zastave ne vihrajo le v vetru, temveč in tem bolj v naših slovenskih srcih, to pa tudi takrat, kadar ne prekipevajo navdušenja...

Sic, lingua jugoslavica!

(Dopis)

Te dni, ko so se delila šolska izpričevala, sem se spomnil na sledečo mično zgodbo, ki se mi je lani pripetila:

Slučajno poučujem na srednji šoli, sem torej srednješolski učitelj ali s tujko profesor, ker je poučevanje tako rekoč moja profesija. Pri nas se ta naslov dobi z akademsko diplomom. Učitelj, ki poučuje na meščanski šoli, je meščanskošolski učitelj. Posebnega naslova za zdaj pri nas še nima, kajti izraza »nastavnik«, »nastavnica« pač nista

Modno blago!

Nogavice, rokavice, vsakovrstno damsko in moško perilo, žepni robci, brisače, ogledala, ščetke, turistovske potrebščine dobite

n a j c e n e j e

pri Petelinc, Ljubljana

ob vodi, blizu Prešernovega spomenika

kakšna mednarodna naslova, ampak samo dobeseden prevod iz srbohrvaščine ter pomenita v slovenščini »učitelj« oziroma »učiteljica«. Tako bi pač razsoden človek sodil. Toda vidi se, koliko je ljudem za naslove, tudi za naslove brez odgovarjajoče stopnje izobrazbe! Zgodilo se mi je namreč, da se je prišel tak meščanskošolski učitelj pritožiti, ker sem na izpričevalo njegovega malčka napisal, da je sin meščanskošolskega učitelja, ne pa nastavnika meščanske šole. Dobesedno: »Gospod profesor, jaz nisem meščanskošolski učitelj, ampak nastavnik meščanske šole!«

Tedaj sem osupnil! Čujte in strmite, ljudje, ali je kaj takega mogoče! Vzel sem si stvar globlje k srcu ter o njej razmišljal. Vsak, ki uči, je učitelj. Zato sem jaz n. pr. srednješolski učitelj. Nemci pravijo celo »der akademische Lehrer« = univerzitetni profesor, ki seveda tudi po svoje »uči«. Dalje sem poiskal v srbohrvaškem slovarju besedi »nastavnik« in »nastavnica« ter našel, da se to pravi samo »učitelj« (vzgojitelj) in »učiteljica«, pa nič drugega. Ker pa je v Jugoslaviji po ustavi uradni jezik slovensko-srbohrvaški, je to pač tako razumeti, da v Sloveniji uradujemo slovenski. Zato nam tudi banovina prevaja Uradni list. Pri nas torej veljajo samo slovenski naslovi. Končno sem vprašal prosvetno oblast, naj mi pove razliko med meščanskošolskim učiteljem in nastavnikom meščanske šole. Pa so mi dejali, da je pri tem takšna razlika, kakor med naslovoma ravnatelj in direktor. Zanimali so se, zakaj to sprašujem, pa sem jim povedal. Seveda so me strme poslušali — in mi niso verjeli. Takrat sem uvidel, da je bil tisti gospod nastavnik v zmoti. Najprej sem ga obsodil z neumnostjo, ki sega do neba. Razmišljal sem o ljudeh, ki se pulijo za naslove: brivec navadno izobesi tablo z naslovom Friseur, ljubljanski krojač si da angleški naslov itd. Pri teh je taka pamet še opravičljiva, saj skrbijo za reklamo pri došlih tujcih. Meščanskošolski učitelj pa z naslovom nastavnik ne bo prišel dalje od Djevdjelije. Ko bi si poiskal vsaj kakšen mednarodni naslov, vzeti mogoče iz esperanta. Za zdaj pa velja, da slovenski uradni jezik izrazov nastavnik, nastavnica (!) ne pozna. Da se je torej tisti gospod tako daleč spozabil (moramo priznati, da je isto napravil pred kratkim v svojem poročilu o meščanskošolskih napredovanjih celo dnevniki, ki nosi ponosno slovensko ime!), je pač treba zopet kratko in malo pripisovati tako zvani jugoslovenski vzgoji. Vzgojitelji najbrž sami ne slutijo, kako daleč se jim je spozabil preveč poslušni učenček. Slovenskosrbohrvaški uradni jezik je razumljiv (in z njim mnogi drugi) tako, da vzameš srbohrvaški izraz nastavnik + slovenski besedi: meščanske šole...

Srbsko-hrvaški sodnijski obrazci

Neka stranka je prejela od okrajnega sodišča v Kamniku obvestilo, ki se dobesedno glasi takole:

Ka Du br 339/38

Pošto nije podnet — upotrebljiv — prepis isprave: kupne pogodbe zadržan je za zbirku isprava izvornik. Stranka može zadržanu ispravu podići, čim donese upotrebljiv prepis. Ako ona to ne načini do 31. maja iduće kalendarske godine, smatraće se, da se odrekla povratka isprave i da je sporazumna da se isprava uveže u zbirku isprava.

Zemljišnoknjižni ured Sreskog suda u Kamniku.
dne 25/3. 1938

Vodilac zemljišne knjige:
(podpis nečitljiv.)

Na nasprotni strani ima to obvestilo enako besedilo v cirilici. Poslal tega vabila stranki ni sodnik, ampak »vodilac zemljišne knjige«. Kdo je naročil to srbohrvaško uradovanje slovenske okraj, sodnije, nam ni znano. V Sloveniji je in mora biti uradni jezik slovenski, ko je v Srbiji srbski in na Hrvaškem hrvaški.

ker slovenski obrazci niso v rabi ne pri srbskih ne pri hrvaških sodiščih, tako da je v tem pogledu dejanski uradni jezik le srbsko-hrvaški, ne pa srbsko-hrvaško-slovenski, kot pravi ustava.

Pričakujemo, da bo v tem pogledu napravljen red.

Jugosloveni in enakopravnost

«Obzor» piše o vladavini JNS, ki je imela vso oblast, pa ne le da ni nič storila, da bi kedaj uveljavila tolikokrat napovedovano enakopravnost Srbov, Hrvatov in Slovencev, temveč jo je še povečala, in nadaljuje:

V diplomaciji, v osrednjih državnih napravah, v prosveti, v razdelitvi kreditov, v dvigu posameznih pokrajin in mest, sploh v vsem politično-upravnem delu je bilo izvedeno načelo privilegiranega elementa in nikjer ni niti približno uresničeno načelo enakopravnosti Hrvatov, Srbov in Slovencev. Vse to je seveda moralo prepričati hrvaško javnost, da se uvaža premišljeno sestav politične hegemonije kot okvir premoči na vseh drugih poljih državne in javne dejavnosti. Hrvaški narod je začutil, da ograža sestav JNS njegove življenjske koristi, pa je seveda vstal zoper manifestacije tega režima, že celo pa zoper njegovo ideologijo, s katero so njegovi zastopniki opravičevali svojo politiko.

Bila je otročja samoprevara zastopnikov preteklih režimov, da bodo s propagiranjem svoje ideologije prikrili pred hrvaško in slovensko javnostjo nasledke svoje politike ali da bodo šli Hrvatje in Slovenci zaradi nekih nauk mimo svojih življenjskih koristi. Tudi če bi hrvaški narod ne imel zavesti svoje narodne samobitnosti, bi se vendar uprl z elementarno silo zoper sestav privilegiranega elementa. Kajti tudi v enotnem narodu ne more biti en njegov del privilegiran, ne da bi izzval elementarno reakcijo svojih rojakov. Ne bi bilo na primer mogoče obdržati ne v Franciji ne v Italiji politični unitarizem, če bi bil del Italijanov oziroma Francozov sestavno favoriziran na račun drugih rojakov.

Narodnost: slovenska ali jugoslovenska?

(Dopis)

Slučajno sem imel te dni pri roki uslužbenske liste državnih uradnikov. Niso me pri tem zanimale stvari, ki jih veže uradna tajnost (n. pr. ocene). Na prvi strani mi je marveč precej padla v oči rubrika, kjer se zahteva uslužbenčeva narodnost. Malost sicer, ki pa jasno izraža, kaj izpoveduješ v tisti naglici, ko izpolnjuješ navadno uradno formalnost. Moram že priznati: čim bolj sem jemal v roke številne liste, tem bolj sem strmel. Stari demokrati gadi so napisali »slovenska«, mladi jeruzalemtci pa »jugoslovenska«. Torej demokrati, med njimi največji Sokoli, so slovenske narodnosti. Vsa čast jim! Vem sicer, da je nekaterim to kar tako ušlo, vem, da so prva vojna leta, ko so stari pisali te uslužbenske liste, poznala pri nas še popolnoma drugo narodno zavest in upanje v prihodnost, vidim, da so nekateri v skromnosti slovensko narodnost krajšali v slov. (kar bi v skrajni sili lahko pomenilo tudi slovan-sko), vendar sem bil te preteklosti srčno vesel. Tem bolj sem se seveda žalostil nad mladimi. Kaj se tu vse ne najde! Nekdo je pri narodnosti zapisal: SHS. Torej vse troje, kaj ne, ali po domače,

od tako zvanih akademsko izobraženih ljudi. Nekdo drugi je napisal zgoraj Slovenec, malo nižje spodaj pa jugoslovenske (narodnosti). Za vsak slučaj, kaj ne, gospod? Saj se poznamo! Zlasti žalostno poglavje so pri tem ženske, ki so tu pokazale procentualno najbolj (oprostite, emancipirane dame!), posebno tiste, ki so poročene z južnjaki. Tu najdete povsod jugoslovensko (po potrebi tudi jugoslovensko) narodnost, samo slovenske ne. Kaj pa južnjakinje? Srbkinja razločno napiše: srbska, po mogočnosti v cirilici, pa čeprav je v Ljubljani nastopila službo. Hrvatica napiše pod narodnostjo: Hrvatica, kar zveni celo s prizvokom. Prav tako seveda vsi moški z juga. Zaključek: oni so ostali Srbi oziroma Hrvati, Slovenci pa smo Jugoslovani (-sloveni).

Torej naj bo poldrugi milijon Jugoslovanov, drugo pa je ostalo pri starem! A seveda — Slovenci smo bili vedno največji zaleteli v političnem navdušenju...

Potrebno je bilo to povedati, saj najdemo rubrike za narodnost in državljanstvo v šolskih in drugih uradnih listinah. In kako ponosno se tu in tam zablješ ime »Slovenec«. Narodnost je nekaj podobnega kot materin jezik in je tudi sicer odvisna od njega. Zapisati moram torej, kakšne narodnosti sem se rodil, ne pa, kaj bi rad sedaj bil. Kdor torej napiše, kar bi rad bil, ta taji, kar v resnici je.

Nova zvrst nacionalne enotnosti

Neki dalmatinski pisatelj dr. Ernest Katič je napisal v belgrajski »Pravdi« takšne razodetje o Jugoslovenski knjižni enotnosti:

Mi smo stali pod vplivom raznih kultur, katerih vplivanje opazujemo jasno tudi danes. Sicer ima pa vsaka pokrajina nekaj posebno svojega. Tako je tudi v knjištvu. Tu ni treba dokazov. Na primer »Gorski vijenac« nosi izključno črnogorsko oznamenilo. Dubrovniško knjištvo je vezano samo na dubrovniško življenje. Toda vse to še ne pomeni, da bi bila enotnost našega knjištva neizvedljiva. Da bi se pa uresničila, je potreben ožji stik vseh knjižnih krogov, ker

bi tako sprejemal eden od drugih vse, kar je dobro in koristno....

Mislím, da bi se po knjižni enotnosti najlaže uresničila prava narodna enotnost našega naroda in da bi po tej enotnosti prišlo do izraza vse, kar je bistvenega v naši narodni duši.

Ta Katičev nauk je res edinstven, a samo v slovenskem pomenu besede. Doslej smo namreč mislili, da je za dobrega pisatelja edino važno in odločilno, kakšne stike ima in katere vezi ga spajajo z njegovim lastnim narodom. Brž ko se potrgajo te vezi, postane vsak pisatelj trhlja veja na živem drevesu svojega naroda, ki mu ni le brez koristi, ampak včasih celo še v škodo, če začne njegova trhljost sesati sokove iz zdravega drevesa. Res, kako neki si zamišlja jugosloven Katič te »ožje« stike? Pa vsaj ne ob kakšnih slovesnih pojedinah na javne stroške, kakor so pri jugoslovenih v posebnih časteh? Ali mar misli, da bo tak stik dosežen, če se bodo sestali naši in hrvaški ali srbski pisatelji, pa modrovali o raznih knjižnih naukih?

Ne, ni to pot, po kateri bi se mogel rešiti jugoslovenski centralizem in bi se dali Slovenci in Hrvatje stalno zaslužiti. Samo tisti in tak slovenski pisatelj in pesnik bo govoril našemu narodu v dušo in srce, ki bo izšel iz njega, prisluhnil njegovemu jeziku, doumel njegove skrbi in trpljenje in se tako usposobil, da mu kaže pot naprej in navzgor. Zato je na primer Prešeren tako živ med nami, zdi se skoraj, da v teh časih stisk in nadlog bolj živ, kakor je bil kdaj. Zato je tudi Vraz za nas Slovenec brez pomena, a prav tako brez pomena in vpliva med Hrvati, četudi je pisal v njihovem jeziku: trhlja veja brez življenja.

Pa tudi zgolj vnanje oblikovno ne bodo mogli taki »stiki« slovenskemu pisatelju ničesar dati. »Gorski vijenac« je vendar izdala svoje dni slovenska založba s precejšnjimi stroški. A kdo med nami ga pozna, kdo ga je bral? Zato pa ga skoraj ni med Slovenci izobraženca, ki bi ne poznal velikih del Tolstega, Dostojevskega, Gorkega, Andrejeva, Sienkiewicza, Prusa, Reymonta. Razlog: vedeli in mogli so mu kaj povedati, učil se je lahko od njih.

Ne, ni ga javnega zborovanja, ni jih »stikov«, pa če bi bile napitnice na njih še tako doneče, ki bi mogli nadomestiti kakovost. Zato je dobro, da to povemo in poudarimo o pravem času, še preden se bo kakemu jugoslovenu zazdelo, da povzdigne svojo sicer brezpomembno besedo na zboru, ki bo prirejen na javne, to se pravi na slovenske in hrvaške stroške.

Tretji kongres trgovcev

iz Jugoslavije je bil v Ljubljani za časa veleselja. Izmed številnih poročil je omeniti tistega predsednika slovenske zveze trgovcev Staneta Vidmarja, ki je zahteval upoštevanje sodelovanja trgovcev pri reševanju gospodarskih vprašanj in poudarjal sedanje omejevanje aktivnosti trgovca. Prava trgovska iniciativa da se v današnjih razmerah ne more več razvijati, ker je vsa trgovina postavljena pod skrbstvo niza uradov, privilegiranih bank in izvršilnih nadzornih organov, ki s svojimi posredovanji ter občasnimi kontrolami samo še stopnjujejo negotovost, s katero je danes vsak trgovski posel neogibno zvezan. Zahteval je nadalje od vseh trgovcev, da skrbijo za to, da bodo vsa zastopstva v rokah domačih, narodnih potnikov in zastopnikov. Pri tem je naglasil, da težko žali vsakdo trgovski stanovski ponos, kdor še danes zaposluje v svojem podjetju tujega potnika. Zavedni trgovci da bodo od sedaj pokazali vrata ne samo tem tujcem, marveč tudi podjetjem, ki bi si še dovolila takšno netaktnost in izzivanje. Pozval je tudi oblastve, naj že kedaj izdajo ukrepe proti navalu tujcev v naše gospodarstvo in naj korenito revidirajo vse koncesije, izdane tujcem. To, kar si dovoljuje tuji velekapital pri nas, ni več gospodarsko izkoriščanje naše zemlje, marveč čisto navadno plenjenje. Zamejnemu kapitalu naj se odvzamejo vsi privilegiji in vse tiste ugodnosti in olajšave, ki jih domači podjetniki ne uživajo, da se preide energično k resnični nacionalizaciji podjetij, ki so v tujih rokah, in se prepreči izvoz dobičkov iz države.

Med sprejetimi resolucijami kongresa je omeniti poziv naši vladi, da se v čim krajšem času preuči in uresniči vprašanje carinske unije med Jugoslavijo in Bolgarijo.

H koncu je omeniti, da se kongresa nista udeležili zvezi hrvaških trgovcev oziroma, kakor se uradno to pravi, zvezi združenj trgovcev iz savske oziroma primorske banovine.

Zbor knjižarnarjev

Posnemamo po »Trgovskem listu«, da je zboroval v Berlinu mednarodni kongres knjižarnarjev in založnikov. Udeležili so se ga tudi knjižarnarji iz naše države, ki jih najbolj zanimajo avtorske pravice in vprašanje honorarjev za prevode iz tujih slovstev. Zaradi majhne naklade prevodov v slovenskem ali srbohrvaškem jeziku so namreč avtorski honorarji tuje znatno pretirani. Zato bodo naši knjižarnarji skušali zadevo ublažiti z znižanjem teh honorarjev. Omeniti je, da skušajo knjiž-

garnarji v naši državi ustanoviti moderno strokovno knjižarsko šolo. Glavna skrb knjižarnarjev pri nas je danes namreč v tem, kako bi knjižarne zopet pritegnile nase z moderno akvizicijo novo izšlih knjig uničeni promet in s tem tudi zalaganje knjig po knjižarnah.

V zvezi s temi skrbmi je dodatno h gornjemu poročilu »Trgovskega lista« omeniti tudi vprašanje pridobitve avtorskih pravic za našo državo po založbah v Jugoslaviji. Pred kratkim smo namreč doživeli to, da neka slovenska založba ni mogla izdati nekega romana v slovenskem prevodu, ker poseduje pravico za prevajanje neka srbska založba. Ta je izdala roman v srbskem prevodu, dobila pa je avtorsko pravico za vso Jugoslavijo, ki jo je zdaj slovenski založbi hotela prodati za težke denarje. Zamejstvo ni dovolj poučeno, da štejeta za prevode v Jugoslaviji dva jezika in da se prodaja pravica prevajanja pavšalno za vso državo po centralističnem receptu: eno ime in en jezik. Slučajno je avtor one knjige psevdonimen, tako da mu zadeve ni bilo mogoče razjasniti, kakor je mogla storiti neka druga slovenska založba, ki pa je avtorja Wellsa, predsednika vseh Pen-klubov, mogla prepričati o tem, da sta v Jugoslaviji dva jezika in da za slovenske prevode ni mogoče pooblastiti srbske založbe v Belgradu.

Te stvari so važne in v narodno korist, ker gre za uveljavitev slovenskega jezika tudi pri podelejevanju avtorskih pravic za prevode. Zamejstvo je tu bolj interesirano denarno, naše založbe prav tako, vsi pa smo s slovenskimi založbami vred tu zainteresirani tudi moralno.

To vprašanje naj zato razčistijo naši knjižarnarji in založniki, seveda skupno s slovenskim Pen-klubom, ki uživa mednarodni glas kot člen mednarodne organizacije Pen-klubov.

Volitve v znamenju fašizma

Češko-slovaška država je svobodna republika. Svobodne so tudi volitve. Toda tudi pri tajnih volitvah je strahovanje mogoče. To se je videlo v mnogih primerih, ko so na primer nasprotniki vladajočih zginili kar čez noč, čeprav je bilo splošno znano, da so bili malo prej še hudo dejavni in bojevit. Zanimiv primer volilne strahovlade navajajo češki listi. Ob zadnjih občinskih volitvah je stala v nemških občinah nasproti Henleinovim narodnim socialistom največ samo nemška socialno-demokratska stranka. Druge nemške stranke so po avstrijskih dogodkih kar zginile s političnega terišča. In tako se je zgodilo, da je bilo v nemški občini Wernersreuth voljenih deset narodnih socialistov in pet socialnih demokratov. To se pravi — toliko bi naj jih bilo izvoljenih od ene in druge stranke glede na razmerje oddanih glasov. Toda socialni demokrati ne bodo mogli imeti vseh pet zastopnikov iz preprostega razloga, ker so mogli pridobiti samo — tri kandidate za svoj volilni seznam. In to strahovanje se je godilo v državi, ki je prvič demokratična in ki ji drugič tudi na misel ni moglo priti, da bi podpirala narodne socialiste — svoje nasprotnike, tudi če bi hotela svoje demokratično vodilo in izročilo zatajiti. V tajnih volitvah so občani sicer imeli pogum, da izpovedo svoje prepričanje. A lahko si mislimo, kako bi bilo, če bi tajnost ne bila zavarovana tako, kakor je bila, ali celo, če bi bile volitve javne.

Sicer pa, pri nas imamo tako in tako dovolj skušenj o tem. Saj so nam edinstveniki dali javne volitve, dr. Kramer je bil ob njih kar »soglasno« izvoljen in dr. Puc je z njimi pomagal Jevtičevim centralistom v Sloveniji do »sijajne« zmage.

Le da je sodba treznih ljudi o takih volitvah ostala ista, pa naj se že vodijo pod Živkovićevo ali Jevtičevo ali pa katero koli drugo varstveno znamko.

„Roditeljski list“

Pred nami je prvi letnik »Roditeljskega lista«, ki obsega 10 števil. Ako listamo od številke do številke, vidimo, koliko drobnega dela je bilo izvršenega na naši ljudski izobrazbi v desetih mesecih. Že dolga leta smo čutili vrzel v prosvetnem delu, ker nismo imeli lista, ki bi staršem sestavno kazal pot, kako naj vzgajajo mladino. Nobena knjiga, ki je nimajo ob času potrebe starši pri rokah, noben časopis s poedinimi nasveti ne more nadomestiti lista, ki ima zbrane sodelavce, da lahko pojasnijo staršem sto in sto vprašanj, na katere zadevajo odrasli ob vzgoji svojih ali tujih otrok.

Oboji, starši in učitelji, bodo našli v listu mnogo nasvetov, kako naj ravnaajo v tem ali onem primeru, kaj naj store, kaj naj opuste ali česa naj se varujejo, da bo telesna in duhovna rast našega otroka uspešnejša. Za reševanje vseh teh vprašanj je bil potreben zbor sodelavcev, ki so bolj ali manj posrečeno rešili svojo nalogo. Med sodelavci so najodličnejši slovenski vzgojeslovci od vseučiliških profesorjev do ljudskošolskih učiteljev, zdravniki, pisatelji in tudi starši. Morda so poslednji bili premalo pritegnjeni k sodelovanju, ker prav oni bi morali pri svojem listu imeti odločilno besedo.

V mnogih sestavkih opazamo šolski, poučni ton, ki odbija. Ne samo za preprosto ljudstvo, tudi za izobraženca je važno, da je znanstveni izsledek povedan v lahko umljivi in, kakor bi rekli, pristrčni

obliki, ki neposredno vpliva tudi na naše občutje, ne samo na naš razum.

Ako hoče sestavek vplivati na dejavnost staršev in vzgojiteljev, ni dovolj, da razumejo, kaj je prav in kaj ni prav, temveč mora tudi vzbuditi v njih željo, da tako in tako ravnajo ob dani priliki.

Kratke sličice, življenjski primeri, podani v živi plastični besedi, bi morda včasih več zalegli kot daljše razprave, ki jih samo preberemo in dojamemo, nimajo pa gonilne sile čustva v sebi.

Morda bi naši pisatelji, podrobni opazovalci otrokovega življenja, pokazali na močne doživljaje, ki so vplivali na duhovnost otrokovo ali tudi odraslega. Že v I. letniku imamo nekaj dobrih primerov (Potrč).

Iz urednikovega sestavka ob zaključku prvega letnika vidimo, da se on tega v polni meri zaveda, ko pravi: nismo še povsem zadeli poljudnega in jedrnatega načina pisanja niti se nismo dotaknili vseh vprašanj, ki težijo roditelje.

Pri tem se moramo posebej ozreti na to, kakšno nalogo je letos in naj bi v bodoče list vršil v izobrazbi slovenskega naroda.

Priznati moramo, da je list v svojem prvem letu izvršil veliko delo v naši narodni prosveti, ker je začel delo v izsečku, ki ni bil do sedaj upoštevan, namreč vzgoja mladine v družini in v šoli. Na tem polju smo v splošnem še daleč za za drugimi naprednimi narodi, ker vzgoja v družini in v šoli gre vzporedno s splošno prosvetno rastjo širokih plasti ljudstva. Naše ljudstvo vidi največkrat v otroku samo delovno silo, ki naj jo čim prej razvije in izkoristi. Izkoriščanje otrok, mladine in žen je značilno za narode na nižji gospodarski in prosvetni stopnji.

Iz tega izhaja, da je pri vzgoji otrok in staršev treba upoštevati posebne naše slovenske gospodarske, družbene in prosvetne razmere in da ni mogoče kratko in malo presajati tujih vzgojnih načinov na naša tla. Spoštovanje človeka v otroku je prvi korak k vzgoji samozvesti poedinca. Čeprav je otrok, ima vendar vse pravice kot človek, kakor ima tudi narod, čeprav je številčno majhen, vse pravice do polnega razmaha in življenja. Ako pomaga »Roditeljski list« dvigniti zavest, da je naš otrok človek z vsemi pravicami, da ima vsak poedinec in ves naš narod vse človečne pravice kakor vsak drugi narod, bo izvršil veliko prosvetno nalogo. Prehod od gledanja na otroka kot člana naroda in človeka vobče se izvrši počasi z rastjo splošne narodne in obče človečne zavesti staršev. Vzgoja otrok, ki je v veliki večini nagonska, brez trdnega obče človečnega smotra, mora preiti v zavestno, znanstveno utemeljeno delo dviganja poedinca in naroda.

»Roditeljski list« in organizacija staršev imata pri dviganju splošne narodne prosvete in zavesti važno nalogo.

Število Nemcev v Sloveniji

Pod naslovom »Ali so Nemci v Sloveniji sploh še manjšina?« je objavil »Slovenec« članek, iz katerega posnemamo naslednje podatke:

Dravska banovina je imela 1931 1.144.298 prebivalcev. Od teh je bilo Nemcev 28.998 ali 2,53%. Če odbijemo nemške, avstrijske in ostale tuje

državljanke, ostane jugoslovanskih državljanov z nemškim maternim jezikom 25.054, kar predstavlja samo 2,19% od celotnega prebivalstva Slovenije.

Naša avtonomna mesta nam kažejo za l. 1931. nastopno število nemškega prebivalstva z jugoslovanskim državljanstvom:

1. Ljubljana	1326 ali	2,22%
2. Celje	359 ali	4,72%
3. Maribor	2040 ali	6,16%
4. Ptuj	457 ali	10,74%

Kočevje je imelo leta 1931.: 949 nemških prebivalcev, to je 30,82% svojega skupnega prebivalstva, Jugoslovancov je pa bilo 2024, torej dve tretjini.

Zanimiva je tudi statistika nekaterih okrajev, v katerih so bili nekdanj Nemci močno zastopani. Število Nemcev z jugoslovanskim državljanstvom je bilo leta 1931. v okrajih:

1. Brežice	112 ali	0,33%
2. Celje	389 ali	0,66%
3. Dravograd	825 ali	2,55%
4. Kočevje (Kočevski otok)	8665 ali	22,83%
5. Konjice	267 ali	1,26%
6. Ljutomer	2456 ali	5,94%
7. Maribor, desni breg	708 ali	1,30%
8. Maribor, levi breg	1310 ali	2,39%
9. Ptuj	283 ali	0,40%
10. Slovenj Gradec	207 ali	0,68%
11. Šmarje	205 ali	0,45%

Iz vsega tega je razvidno, da predstavljajo Nemci v Sloveniji v razmerju s celotnim prebivalstvom tako neznaten odstotek, da se sploh ne more govoriti o kaki narodni manjšini.

Mali zapiski

Prepovedana knjiga

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti v naši državi knjigo »Vicende e problemi della penisola Balcanica 1815—1937«, ki jo je spisal Carlo Ferraria.

Poljska politika

»Pariser Tageszeitung« piše pod naslovom »Nasok na Češko-Slovaško« o poljski politiki:

Poljska, zgodovinska žrtve treh delitev,

— hoče izkoristiti nemško češki spor in je zdaj odkrila bit 80.000 od Prage strašno zatiranih Poljakov. V službi poljske vlade stoječi tisk tekmuje s Goebbelsovimi tiskom v zasramovanju Češko-Slovaške. Človek bi utegnil misliti, da je Poljska vzorna država glede ravnanja z manjšinami, če bi ne bil poučen v tem pogledu. Na Poljskem je na primer 4.500.000 Ukrajincev (v resnici nad 6 milijonov, ur.), ki so že leta zatirani in trpinčeni. Sredi maja se je uprla Demokratska in narodna ukrajinska zveza, da bi še naprej sodelovala z vlado, in je zahtevala avtonomijo.

To izjavo pa je obsojal ves poljski tisk, kakor piše »Warsaw Weekly« od 1. junija, ki je očital Ukrajincem, da posnemajo Henleinove načine.

O slovenskem imenu

V »Delavski politiki« beremo:

»Gauleiter za Dunaj je postal avstrijski nacist Globočnik, ki je dal vsa navodila za pravo nacionalno-socialistično vzgojo in delo. Globočnik izvira iz slovenske rodbine, ki je doma iz Selške doline pri Škofji Loki. Gauleiter Globočnik, v katerem se ne pretoka niti kapljice nordijsko-krvi, pa je kljub temu postal gauleiter, je živ dokaz, da je prazen nacional-socialistični nauk, da je nordijsko-pleme več vredno in vzvišeno nad vsemi drugimi narodi.«

Globočnik se je do pred kratkim pisal Globotschnigg. Po ukazu Hitlerja pa se baje smejo nemški narodni socialisti pisati le tako, kakor zaznamuje njih ime krstni list. Zato se nekdanji Globotschnigg sedaj piše Globočnik, tako je vsaj brati v dunajskih listih. Slovensko ime si je tako na svojstven način pridobilo nazaj svojo pravico.

Urednik in izdajatelj: Tone Fajfar v Ljubljani.

NOVA ZALOŽBA V LJUBLJANI R. Z. Z O. Z. KONGRESNI TRG

Priporoča

Ivana Cankarja zbrane spise

20 zvezkov z uvodi in opombami iz Cankarja

Ti spisi niso samo naš najboljši narodni tekst, ampak so najpogumnejša izpoved slovenskega duha

Iz lastne založbe se še posebej priporočajo: F. S. Finžgarjevi zbrani spisi (8 zvezkov); Fr. Stelè, Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih; Stanko Vurnik, Uvod v glasbo; Jak. Kelemina, Literarna veda.

Poseben oddelek za pisarniške potrebščine

Janez Kocmur:

K Tumovim spominom

(Nadaljevanje)

Petičnost je bila potrebna zastran lastne veljave in ugleda žlahte. Sedež v zboru veljakov tudi ni bil zastoj. Diploma brez podpisa in pečata stane, stanejo pa tudi volitve, ker so zavedni volilci lačni in žejni. Veljak po krvi je dal redko in malo; kadar je pa odrinil, je to storil s hrupom, da je prestopalo črnilo bregove. Med darovalci za narod jih je najmanj. Njihova zasluga je že v tem, da so sploh živeli, učili lepe nauke in vodili narod za roko. Narod ve, kdo mu je dobitnik, pa jih je nagradil do devetega kolena v prihodnost. Ni jim zameril, če so včasih tudi sami kaj vzeli. Za to se je veljak izkazal hvaležnega še zadnjo uro; kajti ni je lepše smrti od smrti v postelji z lepo počesano oporoko pod zglavjem. Dosti je, če so vzgojili svoje otroke za požrtvovalne delničarje. Narod naj si pomaga sam, če hoče, da mu bo Bog pomagal.

Nekoliko pogleda v miselnost veljaka tiste pa tudi sedanje dobe daje pismo tedaj sedemdesetletnega dr. Josipa Vošnjaka z dne 29. januarja 1904, ki ga je poslal z Visot Antonu Aškercu, mestnemu arhivarju v Ljubljani; v njem pravi med drugim: »... Ko sem po svojem predavanju šel mimo l., se mi je posmehnil: »Vaš štajerski idealizem in prazen žep.« Jaz: »Ko bi ne bilo našega štajerskega idealizma, ki je žrtvoval 6000 goldinarjev za ustanovitve Slovenskega naroda, bi se Vi zdaj ne šopirili tukaj in polnili žepa. Nato je bleknil njegov oproda Z., katerega je menda v mislih imel Cankar v »Za narodov blagor«. Slovenski narod je bil na poginu, ko bi ga ne bili mi na noge spravili. Ni se mi vredno odgovarjati taki nekdanji b...: moj zaničljivi pogled mu je kazal, kako sodim o njem...« — »Odmevi« 1929, I., str. 88. Predzgodovina tega dela pisma je naslednja.

Slovensko pisateljsko podporno društvo je bilo priredilo 20. januarja 1904 dr. Josipu Vošnjaku za njegovo 70. letnico v čitalniški dvorani ljubljanskega Narodnega doma časten večer. Po »Slovenskem narodu« so se slavnosti udeležili vsi, »ki imajo v marsičem različne nazore, a so edini v ljubezni do slovenskega naroda — izostali pa so le oni, ki stoje v klerikalnem taboru.« Po tej ugotovitvi se je mogel ponorčevati iz »štajerskega idealizma s praznim žepom« le kdo izmed kranjskih narodno naprednih veljakov. Ivan Hribar se ni — to sledi iz dejstva, da ga je Vošnjak omenil v svojem govoru priznalno in ga hvali tudi v pismu; nasprotno pa je poveljeval na večer tudi Hribar njegove zasluge za narodno stvar.

Ni mi znano, če je že kje pojasnjeno, kdo sta l. in Z., ki ju navaja Vošnjak v svojem pismu. Med udeleženci, kolikor so znani, pa tudi sicer, ni nobenega, ki bi tu štel, če bi se oslanjali na začetnici. l. ni mogel biti slovstvenik, ampak starejši politik, z Vošnjakom dobro znan, da se ga je upal tako zboti. Da Ivan Hribar ni bil, sledi že iz pisma. Verjetno je, da Vošnjak bodisi iz obzirnosti ali iz previdnosti namenoma ni navedel pravih začetnic.

Protištajerska zbadljivka, vsebina Vošnjakovega odgovora nanjo in namigavanje v pismu odločno merijo na dr. Ivana Tavčarja. Na Aškercu se je Vošnjak gotovo zanesel, da pisma ne bo kazal dalje ali pripovedoval o njem, vendar kljub temu ni navedel pravih začetnic. Aškerc je bil štajerec, povrh pa še eks-duhovnik, kar je že zado-stovalo, da razmerje med njim in Tavčarjem ni moglo biti najboljšje. Tavčarju štajerski strankarski separatisti niso hodili v račun, duhovnike, četudi samo bivše, je pa mrzil še posebno. Zado-stovalo je že samo tesnejše prijateljstvo s Hribarjem, da je postal nezaupljiv. Zaupanje med obema je začelo popuščati zlasti po septembrskih demonstracijah leta 1908., ko je Tavčar pustil Hribarja na cedilu in se dal izvoliti za župana.

Štajerci so ležali Tavčarju v želodcu od shoda narodno naprednih mož novembra 1894., ko ti niso marali pod diktat ljubljanske žlahte. Spomin na to in poznejše vedenje izvenkranjskih veljakov, posebno štajerskih, je ogrenil marsikatero uro diktatorja v »stranki kranjskega špetira«, kakor so jo imenovali resno in v šali Slovenci zunaj Kranjske.

Tavčar, imenovan tudi Ivan Grozni — Ivan der Schreckliche ali der Wilde, posebno od Nemcev, zaradi njegove brade in divjega pisanja; od tod mogoče Vošnjakov l. — je bil že tedaj večinski delničar Narodne tiskarne in s tem neomejen gospodar nad »Slovenskim narodom«. Ker navezuje Vošnjak svoj odgovor izrečno na »Slovenski narod«, skoraj ne more biti dvoma, kdo je mišljen z začetnico l.

Glavni urednik »Slovenskega naroda« je tedaj bil Miroslav Malovrh. Kot tak je veljal za desno-roko in grešnega kozla Tavčarjevega. Imenovali so ga tudi njegovega političnega oproda. Boljšega sodelavca bi si Tavčar ne bil mogel izbrati — Malovrh je pisal s polenom, v znamenju škornja na kveder, obutega na slamo. Najbolj je vihtel svoj časnikarski tomahavk v dobi Tavčarjevega državnega poslanstva, ko je ta kril list kot odgovorni urednik s svojo poslansko nedotakljivostjo, kakor je kril »Slovenca« dr. Ignacij Žitnik. Pri »Slovenca« se je petelinil Ivan Štefe, ali ta še dolgo ni bil kos Malovrhu, ne po izobrazbi, ne po sposobnosti.

Najbolj gorak je bil Malovrhu dr. Karel Triller, ki v zasebnem razgovoru ni imel prijazne besede zanj. Mrzili so ga tudi mnogi drugi v lastni stranki. Fevdalsko robati dr. Ahazhizh je izzval na občnih zborih Narodne tiskarne ne enkrat hude boje zaradi pisanja lista. Nekoč je v navalu jeze celo prevračal črnilnike. Toda je bil brez moči nasproti Tavčarju. Najbolje se je vedno odrezalo tehnično osebje z nagradami, danimi mu bolj za izzivanje nasprotnih tiskarn, kakor iz naklonjenosti.